

"EZER SEBBŐL VÉRZŐ" NYUGDÍJRENDSZER MAGYARORSZÁGON

Bolla György¹

Összefoglalás:

A nyugdíjrendszer a legutóbbi pénzügyi válság kapcsán került a figyelem középpontjába, miután a magánnyugdíjpénztári megtakarítások akár 30%-os veszteséget is kénytelenek voltak realizálni. A rendszer vizsgálata olyan problémákra hívja fel a figyelmet, amelyek már megkérdőjelezik a jelenlegi rendszer létjogosultságát.

Kulcsszavak: magánnyugdíjpénztár, rendszerhibák, sematikus modell, rendszerfüggőség, pénztárak megszüntetése

Summary:

The pension system received public attention when due to the financial crisis private pension funds realized a 30% loss. The investigation of the system draws our attention to serious problems, which question the existence of the current system.

Keywords: private pension system, system failures, system dependence, fund break off

BEVEZETÉS

I. Nyugdíjrendszer Magyarországon

A jelenleg hatályos nyugdíjrendszer kialakulásához vezető paradigmaticus reformlépésként az Országgyűlés 1997. július 15-én számos módosítással elfogadta a Kormány nyugdíjreform-csomagját.

Ezzel létrejött 1998. január 1-étől egy úgynevezett vegyes típusú² nyugdíjrendszer, amelynek lényege, hogy a munkavállalók által fizetett nyugdíjjárulékok egy része nem a társadalombiztosításhoz, hanem

---

¹ Közgazdász, nemzetközi gazdaság és gazdálkodás szakos V. évf. hallgató, Széchenyi István Egyetem, Győr; email cím: georg.bolla@vipmail.hu

Jelen tanulmány diplomadolgozatom rövidített változata. A hozzáfűzött megjegyzésekért köszönettel tartozom dr. Mosolygó Zsuzsa külső, valamint dr. Losoncz Miklós belső konzulensemnek, továbbá Vahhal Péternek és Kovács Norbertnek a modellezés területéhez kapcsolódó észrevételeikért.

² A rendszer a járadékot biztosító finanszírozási rendszerek tekintetében tekinthető vegyesnek, mert a nyugdíj 75%-át adó első pillér járadékmeghatározott (Defined Benefit, DB) nem fedezett rendszert a 25%-os részesedéssel bíró járulékmeghatározott (Defined Contribution, DC) fedezett rendszer egészíti ki.

valamelyik magánnyugdíjpénztárba folyik be. Az így kialakult 4 pilléres rendszer struktúráját tekintve a mai napig változatlan formában az alábbiak szerint tagozódik:

- „0”. pillér: Időskorúak járadéka, amely a 2009 után megszűnő nyugdíjminimum helyébe lép, és rászorultsági elven működik. Forrását a központi költségvetés és a helyi önkormányzat biztosítja.
- „1”. pillér: Társadalombiztosítási nyugdíj, a felosztó-kirovó rendszer korszerűsített változata, amelyben növelni kívánják a járulékfizetési érdekeltséget, vagyis szorosabbá válik a kapcsolat a befizetett járulék és a megítélt nyugdíj között. Az öregségi nyugdíjon felül rokkantnyugdíjat és hátramaradotti ellátást is nyújt.
- „2”. pillér: Kötelező magánnyugdíj, amely rendszer tőkefedezeti elven működik, a járulékfizetési kötelezettségen alapuló „megtakarításokat” a kötelező nyugdíjpénztárakban egyéni számlán gyűjtik. A nyugdíjkorhatár elérések a hozamokkal megnövekedett összeg adja a járadékszolgáltatás³ bázisát. A tag felhalmozási időszakban bekövetkezett halála esetén az egyéni számlán lévő összeg öröklődik, a járadékszolgáltatás alatti öröklés a járadéktípustól függ. Ha a biztosított a nyugdíjkorhatár előtt elhalálozik, a befizetett összeg és hozamai örökölhetőek.
- „3”. pillér: Önkéntes „magánnyugdíj”, amely tőkefedezeti elven működik (1993-tól), az önkéntes nyugdíjpénztártagok illetve tagok részére teljesített befizetésekből származó vagyon szolgál rendszeres vagy egyszeri juttatás alapjául⁴

II. A magánnyugdíj-pénztárak

A rendszer létrejötte rákényszerítette az aktív korú munkavállalókat, hogy foglalkozzanak saját nyugdíjukkal, hiszen el kellett dönteniük, hogy belépnek-e az új vegyes finanszírozású rendszerbe, vagy továbbra is a hagyományos társadalombiztosítási rendszert választják. A döntésre a törvény csak 1999. augusztus 31-ig adott lehetőséget. Az átlépés mellett még a nyugdíjpénztárak közül is választaniuk kellett. A pályakezdők

---

³ Lehetséges fajtái: életjáradék, elején határozott időtartamú járadék, végén határozott időtartamú járadék, két vagy több életre szóló járadék

⁴ Az önkéntes pénztár esetében a felhalmozódott pénzösszeghez való hozzáférésnek a nyugdíjba vonulás nem előfeltétele.(lásd később)

esetében a második pillérbe történő belépés kötelező.⁵ A kötelezés teszi lehetővé, hogy a tőkefedezeti elven nyugvó második pillér fokozatosan kerüljön bevezetésre, és ezzel a jövőben, teljes egészében a vegyes rendszer működjön.

II.1. Portfólió szabályozás

A portfólió-szabályozás bevezetésének a célja az időtáv-hozam-kockázat hármásának az optimalizálása, valamint a portfólió-diverzifikáláson keresztül a pénztár befektetési tevékenységén keresztül a lehető legmagasabb nyugdíj szolgáltatás elérésére.

A pénztártag saját kockázatvállaló magatartásának függvényében maga választhatja ki, hogy melyik portfólióba szeretné pénzét gyarapítani. A nem választók automatikusan a törvény előírásai alapján kerülnek besorolásra. A továbbiakban a pénztár a tagok besorolását minden év december 31-ével aktualizálja, a szükséges átsorolásokat - a törvényi rendelkezések figyelembe vételével – elvégzi.

1. táblázat.

A magánnyugdíjpénztári portfóliók

	Klasszikus portfólió	Kiegyensúlyozott portfólió	Növekedési portfólió
Törvényi besorolás	5 év a nyugdíjkorhatárig	5-15 év a nyugdíjkorhatárig	több mint 15 év a nyugdíjkorhatárig
Részvényarány a portfólióban	Maximum 10%	Minimum 10%, de maximum 40%	Minimum 40%
Kockázati szint	Minimális	Mérsékelt	Magasabb
Várható hozam hosszú távon	Alacsonyabb	Közepes	Kiemelkedő

Forrás: 282/2001. (XII. 26.) Korm. rendelet alapján saját készítés

⁵ A pályakezdők kötelező belépése sajnos a politika áldozatává vált, mert a kormányváltást követően mindenki maga dönthette el, hogy kíván-e élni a vegyes rendszer „előnyeivel” vagy nem, majd egy újabb kormányváltást követően visszaállították az eredeti szabályozást.

A pénztártag kezdeményezheti más portfólióba történő átsorolást, továbbá másik pénztárba történő átlépést, ezzel biztosítva a tulajdonjog gyakorlását.

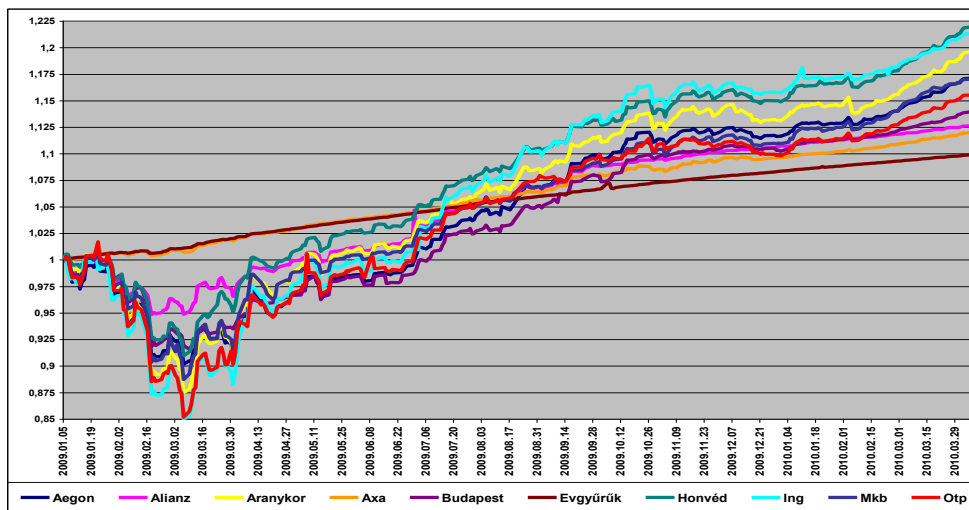
II.2. Nyugdíjpénztári hozamok

A „hozamok” napi szinten pénztáranként és portfóliók szerint követhető, köszönhetően az elszámolóegységekre⁶ épülő nyilvántartási rendszernek. Az elszámolóegységek árfolyamát a pénztárak saját, illetve a PSZÁF honlapján naponta teszik közzé. Összefoglalóan általánosságban elmondható, hogy a válság során valamennyi pénztár portfóliótól függetlenül veszteségeket szenvedett el. Az alábbiakban két dologra szeretném felhívni a figyelmet.

A klasszikus portfólió esetén az AXA illetve az Évgyűrűk magánnyugdíjpénztár a válság ellenére sem szenvedett el veszteséget, köszönhetően a befektetési portfólió magas állampapír részesedésének.

1. ábra.

Korrigált klasszikus portfóliók árfolyamadatai

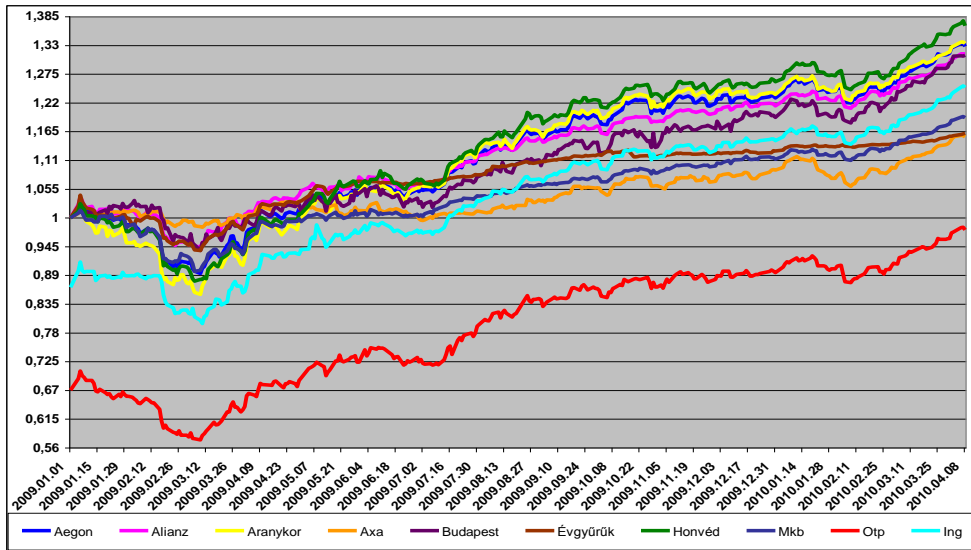

Forrás: Nyugdíjpénztári adatok alapján saját készítés

Az OTP és az ING a már tavly bevezetett portfóliós rendszer miatt jóval nagyobb veszteséget mutatott, mint más pénztárak (2. ábra). A korrigálást követően jól látható (3. ábra), hogy az említett két pénztár az idei évben nem szenvedett el nagyobb veszteséget társainál, sőt a válságból kivezető úton nagyon is jól teljesítenek.

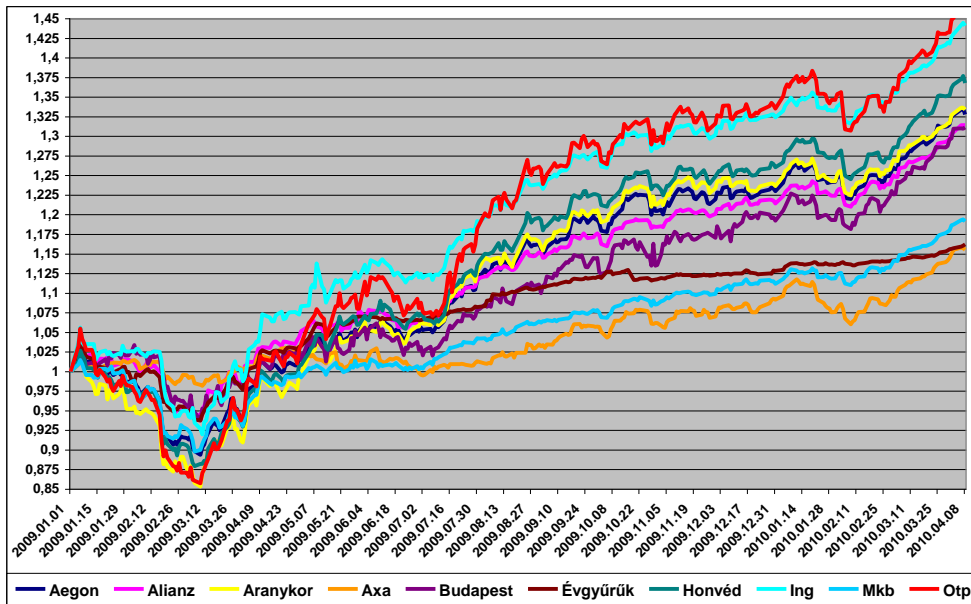
⁶ 1 Ft = 1 elszámolóegység

2. ábra.
Növekedési portfóliók árfolyamadatai

Forrás: Nyugdíjpénztári adatok alapján saját készítés

3. ábra.
Korrigált növekedési portfóliók árfolyamadatai

Forrás: Nyugdíjpénztári adatok alapján saját készítés

A pénzügyi szakemberek a válság kirobbanása előtt is sokszor hangoztatták, hogy a részvénybefektetések és a külföldi befektetések eleve magasabb hozamot eredményezhetnek, mint a hazai állampapírok. A múltbeli folyamatok azonban ezt nem támasztják alá: mind a legutóbbi válságidőszak fejleményei, mind a hosszabb távú folyamatok a hazai állampapírok esetében kedvezőbb hozamot biztosítottak. Az Országos Takarékpénztár (OTP), mint a legnagyobb magyarországi magánnyugdíjpénztár (tőke, illetve taglétszám alapján egyaránt) hozamait tekintve jól látható, hogy a befektetések diverzifikálása során nem sikerült még az állampapírhozamokat sem elérnie.

4. ábra.

A fő befektetési alaptermékek indexei a nyugdíjpénztári indulás óta

7

Forrás: Akk-s és Bloomberg-es adatok alapján saját készítés

III. A rendszer visszáságai

III.1. Visszalépés lehetősége

A pénztártag megrokkánása vagy halála esetén a tag, illetve a kedvezményezettek visszaléphetnek a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe, ezzel áthárítva a rokkantsági és hozzátartozói kockázatot a Tb-re. A visszalépés következtében a visszalépő azonos jogosítványokat szerez, mint aki végig csak az állami nyugdíjhoz tartozott. A meglévő vagyon visszaáramlik a költségvetésbe, közvetlenül javítva a nyugdíjpénztár (TB alap), közvetve pedig az államháztartás egyenlegét.

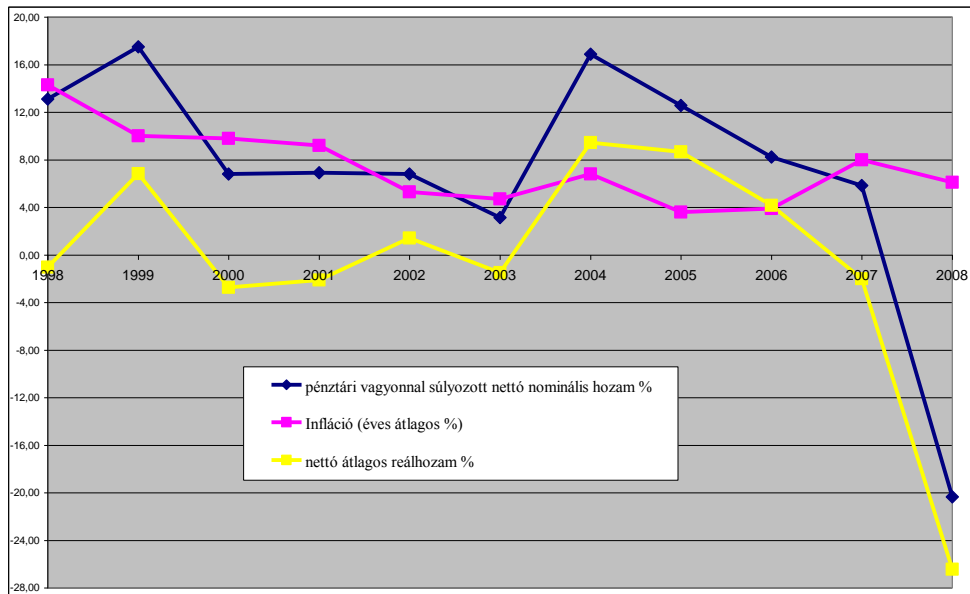
A magánpénztári befizetések fedezésére kibocsátott állampapírok kamatai jellemzően magasabbak a pénztári hozamoknál, ezért a pénzáramlás nettó egyenlege negatív is lehet.

III.2. Életjáradék fizetés

2013-tól indul a nyugdíjjellegű járadékfizetés, ennek ellenére a járadékfizetési szabályok még nincsenek egyértelműen meghatározva. Az 1998-ban felállított nyugdíjpénztárak jelen formájukban nem tudnak járulékot szolgáltatni, mivel nincsen mögöttük egyfajta biztonsági, szavatoló tőke, amellyel kezelni lehetne az életjáradék fizetésében rejlő kockázatokat. Ha valamilyen negatív pénzügyi esemény (válság, az egyes tagok általi befizetéseknel hosszabb idejű szolgáltatás igénybevétele) történik, akkor a

jelenlegi szövetkezeti alapú rendszerben a tagoknak kellene pótlólagos befizetésekkel a rendszer egyensúlyát biztosítani. Emiatt van nagy szükség arra, hogy a nyugdíjpénztárok nyugdíjbiztosítókká alakuljanak át. [Holtzer (2009)]

5. ábra.
A nyugdíjpénztári rendszer hozama

Forrás: Nyugdíjpénztári és MNB-s adatok alapján saját készítés

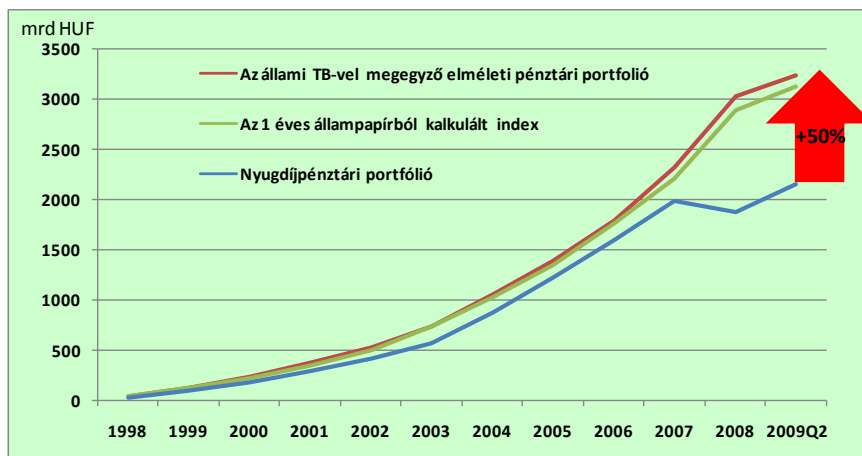
III.3. Alacsony hozamok

A pénztárok alacsony hozamuk miatt kisebb összegű járandóságot tudnak majd folyósítani, mert 3,4%-os nettó reálhozam vezetne 2048 után körülbelül azonos szintű nyugdíjhoz, mint ami a 2005-ben érvényes tiszta tb-rendszerbeli nyugdíjformulából következik [Orbán (2006)].

Amint az elemzésekből jól látszik, a magánnyugdíjpénztárok megalakulását tekintve bázis évnek a tisztán állampapír hozamokkal, valamint a TB-vel megegyező elméleti pénztári portfólióval magasabb hozam is elérhető lett volna.

6. ábra.

A tényleges és az elméletek alapján várt nyugdíjpénztári hozamindexek

Forrás: [Szarvas (2009)]

III.4. Időfaktor

Nem mindegy, hogy mikor megyünk nyugdíjba. Egy USA-beli példa szerint az 1968-ban életjáradékra váltott részvényportfólió kétszerannyi járadékot adott, mint egy 1974-ben átváltott [Orszag (1999)]. A tagdíjakból történő ingatlanbefektetések hosszú távon elértéktelenedhetnek, az ingatlanpiaci kereslet csökkenése vagy az ingatlan megsemmisülésének következtében⁷.

III.5.A költségvetésre és az államháztartási hiányra gyakorolt hatás

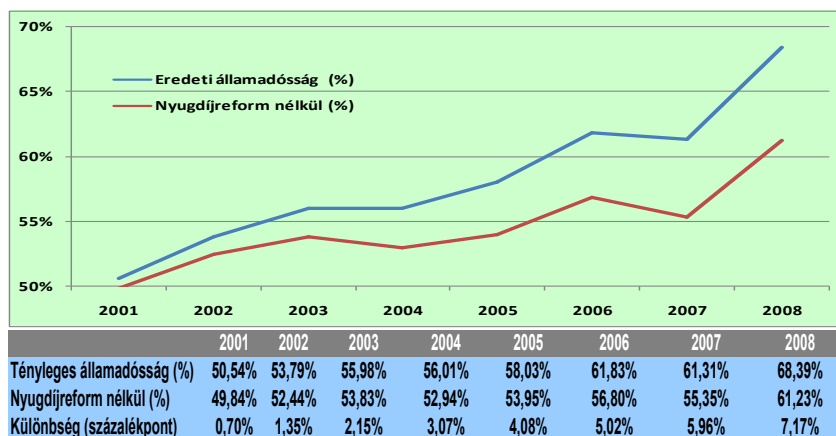
A magánnyugdíj-pénztárak évente 500 milliárd Ft-tal növelik a költségvetési hiányt. A pénztárak miatti hiány a TB-kasszában 354 milliárd Ft, a költségvetés megtéríti, Emellett kb. 150 milliárd Ft a pénztárak miatt létrejött államadósság kamatterhe [Kun (2009)].

A magánnyugdíj-pénztárak miatt 2008-ra 7,17% ponttal nőtt a GDP-arányos államadósság, az adósság-növekedés 30 év múlva 40%-ot is elérhet. Azt figyelembe kell venni, hogy jelen esetben az explicit államadósság nő, de az implicit csökken.

⁷ A II. világháború előtt tökefedezeti nyugdíjrendszer volt Magyarországon. Az idők során felgyülemlett vagyon nagy része megsemmisült, aminek következtében nem tudtak járandóságot fizetni, ezért hozták létre a felosztó-kirovó rendszert.

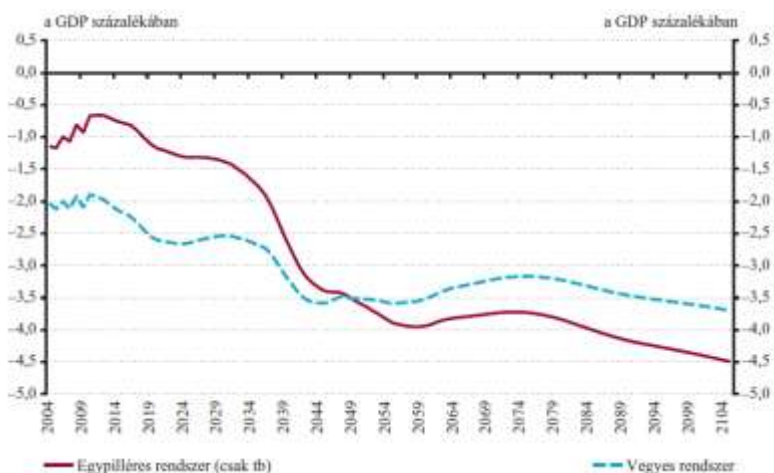
7. ábra.
Az államadósság alakulása

Forrás: [Szarvas (2009)]

A magánnyugdíjpénztárba történő befizetések a költségvetési deficitet havi 30mrd Ft-tal növelik, aminek nyomán éves szinten a költségvetési hiány 1,4 százalékponttal emelkedik. A rendszer miatt felhalmozódott államadósság-állomány utáni kamatfizetések éves szinten 0,6% ponttal emelik a költségvetési hiányt [Kun, (2009)]. Ezen tényezők tovább nehezíthetik a maastrichti konvergencia-kritériumok közül a 3%-os GDP-arányos hiánycél elérését.

8. ábra.
A Nyugdíjbiztosítási alap jövőbeni egyenlegei

Forrás: [Orbán (2005)]

III.6. Rendszerösszetétel

A jelenlegi nyugdíjrendszerben a második pillér az összes nyugdíjjárandóság 25%-át adja, ami az alacsony mértéke miatt nem ösztönöz a járulékfizetésre (nem fehériti, illetve nem növeli a foglalkoztatást).

A harmadik önkéntes nyugdíjpillérbe történő befizetésekre adott adókedvezmények az adóelkerülést segítették elő, és nem a megtakarításokat ösztönözték. A harmadik pillérbe való befizetés felfogható úgy is, mint egy államilag támogatott bankbetét. A megtakarításokhoz való hozzájutásnak a nyugdíjba vonulás nem előfeltétele (10 év), tehát a megtakarítások nem képezik a nyugdíj részét, ezért megkérdőjelezhető, hogy jelenlegi formájában ténylegesen részét képezheti-e a nyugdíjrendszernek.

III.7. Pénzügyi kitettség

Egy válság következtében az emberek a befizetett vagyonuk akár 30%-át is elveszthették, ami miatt az akkor éppen nyugdíjba vonulók nagy veszteségeket kénytelenek realizálni.

III.8. Külföldi portfólió befektetések

A külföldön történő tőkebefektetés nem szolgálja a tőkésített rendszer eredeti célját, a hazai tőkepiac fejlődését. Ezen túlmenően a hazai megtakarítások külföldi befektetése tovább rontja a magyar gazdaság egyébként is tőkehiányos állapotát.

A hazai pénztárak azzal érvelnek a külföldi befektetések mellett, hogy azok hozzájárulnak a hozamok maximalizálásához. Ez eltér az általános nemzetközi gyakorlattól, amelyben a külföldi befektetések célja a kockázatok mérséklése.

A pénztárak külföldi befektetéseinek növelése esetén a belföldi kereslet csökkenése miatt emelkedhet a hazai kamatszint és gyengülhet az árfolyam. [Szarvas (2009)]

III.9. Költségek

2008-ban a pénztár a tagdíj, illetve tagdíjcélú támogatás legalább 94,5 százalékát, 2009-től 95,5 százalékát köteles jóváírni a tag számláján, a fennmaradó rész a működési költségeket fedezi.

Az aggályom a szabályozással az, hogy egyszer minden évben – még ha csökkenő mértékben is - a befizetésekből történő levonás után portfóliókezelési díjat is levonnak, aminek csak a százalékos értéke csökkenő, hiszen a növekvő vagyton ezt ellensúlyozza. Végeredményben folyamatosan emelkedő költségekkel kell számolni, ezt fokozza még a csökkenő lakosság szám miatt a magánnyugdíjpénztárakban az egy főre levetített költség hosszútávon történő emelkedése.

2. táblázat.
Költségtípusok és mértékük

költségtípus	év	maximum mérték (%)
működési költség	2009	4,5
portfóliós költség	2010	0,8
	2011	0,7
	2012	0,6
	2013	0,5
	2014	0,4

Forrás: saját készítés

Az aktív korú népesség csökkenésével várhatóan tovább fog emelkedni az egy főre vetített költség.

Az életjáradékra történő átváltás, illetve a szolgáltatás költségeinek szabályozása még hiányzik (mérték, kit terhel: tagot, vagy az intézményt). Általában a tőke 15-20%-áig terjedő összegre számíthatunk, de Angliában ez elérte a 45%-ot (Ország 1999).

III.10. Adózási dilemma

Jelenlegi jogszabályi környezetben 2013. január 1-től a nyugdíjak adózni fognak, csak a szabályozás nem tér ki pontosan arra, hogy milyen típusú nyugdíjszolgáltatás milyen mértékben és formában.

Ennek az oka az európai uniós jogharmonizáció. Az Európai Unió országaiban jellemző, hogy a nyugdíj-megtakarítások a befizetéskor, illetve a hozamok jóváírásakor nem adóznak, de a nyugdíjak folyósításakor adókötelesek (EET: exempt, exempt, taxed), míg Magyarországon jelenleg a befizetések nem adómentesek, de minden más igen (TEE – taxed, exempt, exempt – típusú rendszer) [NYIKA (2009); 108-109.o.].

III.11. Pénztári szerkezet

A magyar nyugdíjpénztárak több problémája a szervezeti alapelvekre vezethető vissza. Nem átlátható érdekeltiségi viszonyok, hamis demokrácia érzet, a tagi küldöttek szerepe formális, nem vesznek részt az irányításban, a küldött közgyűlés operatív kérdésekben gyors döntést nem hozhat emiatt is költségesebb, nem hatékony a működés. A bizonytalan tulajdoni érdekeltiség miatt a technológiai fejlesztések alacsonyabbak [Urbán (2007)].

III.12. Örökölhetőség, tagság kérdése

A tag nyugdíjba vonulása előtt bekövetkező halál esetén a teljes felhalmozott vagyon örökölhető. A pénztártag megrokkánása vagy halála esetén a tag, illetve a kedvezményezettek visszaléphetnek a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe, ezzel áthárítva a rokkantsági és hozzátartozói kockázatot a Tb-re. Ez a fajta nyitottsága, átjárhatósága a rendszernek teszi érdektelenné a pénztárakat és a tagokat is a nagyobb hozamok elérésére. A tagok pénztárak közötti váltásait nem a magasabb hozam elérése vezérli, hanem az ügynöki tevékenység befolyásolja⁸.

III.13. Egyéb problémák a tőkefedezeti rendszerben

A jelenlegi rendszerben a csökkenő állampapír-kereslet kamatláb-emelő hatással bír, a rendszer megszüntetésének következtében az állampapírpiacra, éves szinten nettó 178 milliárd forintnyi kínálatcsökkenés következtében csökkenhetnének a kamatok⁹, azonos keresletet feltételezve.

---

⁸ Nagyon gyakori a különböző pénzügyi termékek csomagban történő értékesítése, amihez „természetesen” többféle kedvezmény párosul.

⁹ Ennek következtében csökkenhetne az adósságszolgálat terhe.

Egy érdekes párhuzam a felosztó-kirovó rendszer kialakulása és a mostani válság között. Még egy fontos elméleti tényező a vagyonelelvadás (asset meltdown) elmélete [Mosolygó (2009)].

3. táblázat.
Hatások a tőkefedezetre

	II. világháború	mostani válság
Ingatlan vagyon	megsemmisült	alapok befagyasztása
Pénz (vagyon)	elinflálódott	tőke 30%-kal csökkent

Forrás: saját készítés

A hosszú távú demográfiai folyamatok következtében a „baby boom” hatásaként az egyszerre tömeges nyugdíjba vonulás következtében a részvényekből és részvényalapokból történő „hirtelen” nagy tőke kivonás következtében a részvényárak esése miatt a portfóliók értéke is esni fog, ezzel a megvásárolható járadékszolgáltatás csak alacsonyabb összegű havi járandóságot fog eredményezni. Egy másik aspektusban a jelenbeli nagyobb létszámú aktív korú népesség nagyobb mennyiségű befektetése fognak a jövőben tulajdont cserélni az alacsonyabb lélekszámú nemzedék összességében alacsonyabb felhalmozott pénztőkéjével.

A fejlődő és fejlett országok csökkenő lakossága miatti alacsonyabb ingatlanigény következtében az ingatlanok is veszítenek az értékükből a kereslet csökkenése miatt.

IV. A nyugdíjrendszerünk sematikus modellje

A modell a jelenleg érvényes magyarországi nyugdíjrendszert képezi le. Célom a rendszerben résztvevők racionális döntési lehetőségeinek a feltérképezése során a domináns stratégiákon keresztül a lehetséges domináns stratégia, a rendszer egyensúlyi pontjának a megtalálása.

Az így létrejött háromszereplős modell, amelyben az állam úgy, mint bürokratikus koordináló szerv, mint a járandóságok szolgáltatója áll szemben a járadékra jogosultakkal: a nyugdíjasokkal valamint a hátramaradott családtagokkal esetleg kedvezményezettekkel.

A modell feltételek:

A jelenleg hatályos jogszabályok alapján a pályakezdőknek kötelező a belépés a vegyes nyugdíjrendszerbe, kilépési illetve átlépési lehetőség nem lehetséges. Kivétel ez alól a megrokkánás esete, továbbá az örökös (kedvezményezett) léphet vissza a felosztó-kirovó rendszerbe.

A nyugdíjjárandóság maximalizálásához 100%-os Tb-nyugdíjra van szükség, amely csak a felosztó-kirovó rendszerben érhető el.

A felosztó-kirovó rendszerbe már nem lehet belépni, annak tagjai az új rendszerbe korábban át nem lépő tagok, illetve akik törvényi lehetőségek következtében 2009. december 31-ig visszaléptek vagy 2012. december 31-ig még megtehetik.

Az állam jogszabályok által hozta létre a modell keretrendszerét, amelyen keresztül szeretné biztosítani a rendszer fenntartható működését állampolgári „jólét” garantálása (szociálpolitika).

A modell a járandóság kezdeti időpontjában esedékes kifizetések struktúrájának különbségéből fakadó eltéréseket veszi figyelembe.

Az egyén maximalizálni szeretné a járadékát.

Az állam minimalizálni szeretné a kiadásait, amiben negatív kockázatok jelennek meg. Egyrészt az esetleges visszalépések következtében realizált pénzbeli veszteség, másrészt az alacsonyabb nyugdíjjárandóságok miatt kialakuló mélyszegénység miatt a szociális háló esetleges bővítése plusz terhet (kifizetést) jelent számára.

A nyugdíjjárandóság fizetése és a hátramaradottsági ellátás fizetése között időbeli eltolódás van. A hátramaradottsági ellátásra való jogosultság feltétele özvegyi nyugdíj esetében a házastárs halálától számított tíz éven belüli nyugdíjba vonulás, illetve az árvaellátásra jogosult hátrahagyott gyermek.

A modell működését korlátozó tényezők:

A magánnyugdíj-pénztári hozamokat adottnak, 3,4%-os reálhozam¹⁰ alattinak tekintem.

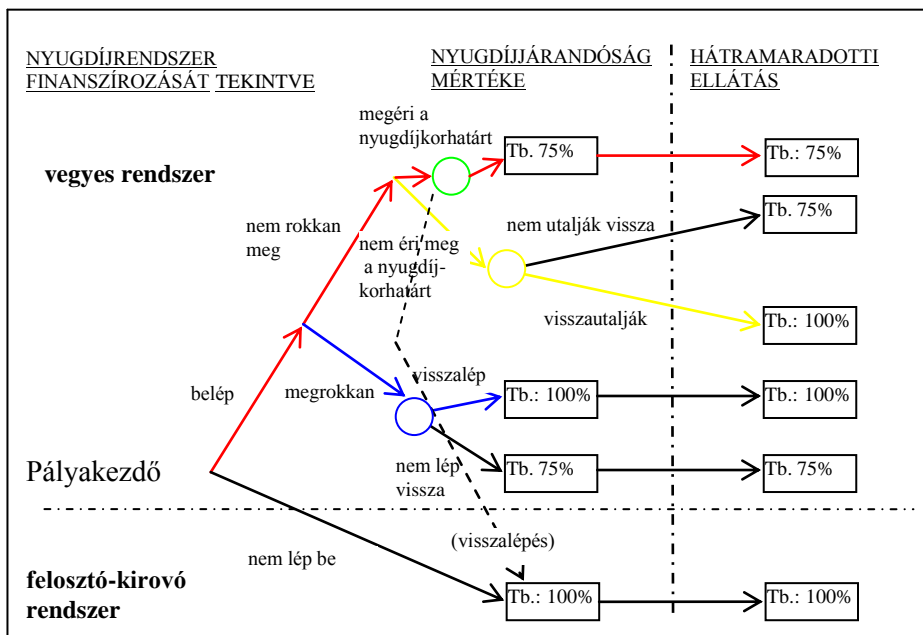
Az aktív korban lévő személy nem befolyásolhatja érdemben a kimeneteket, a rendszert, mert a megrokkánás és a nyugdíjkor előtti elhalálozás nem befolyásolható.

A jogszabályi keretet adottnak tekintem.

A magánnyugdíj-pénztári megtakarítások összegének nagyságát nem tudja a modell kezelni.¹¹

A modell statikus jellegéből következően nem tudja figyelembe venni az idő múlásával bekövetkező változásokat (élettartam, jövedelemváltozás).

9. ábra.
Nyugdíjrendszerünk sematikus modellje

Forrás: saját készítés

¹⁰ A vegyes rendszerben a tag akkor éri el a felosztó-kirovó rendszerben kapható maximális juttatást, ha a magánnyugdíjpénztárak nettó reálhozama minimum 3,4%-ot teljesít.

¹¹ Az alacsony hozamot a magasabb befizetés ellensúlyozhatja.

A modell működése:

A modell három nevezetes pontot tartalmaz, amelynek az értelmezése a következő.

A saját nyugdíj szempontjából:

Jogsabályi keretek által biztosított visszalépés¹² (zöld karika az ábrán)

Megrokkolás esetén van lehetőség a visszalépésre (kék karika az ábrán).

Az örökösök illetve kedvezményezettek tekintetében a pénztárgy felhalmozási időszaka alatt bekövetkezett halála esetén befolyásolhatja a modell kimenetét (sárga karika az ábrán).

A megtakarított összeg felvételével a tiszta Tb-rendszer által biztosított juttatás 75%-ára lesz jogosult.

A megtakarítás visszautalásával az állam realizálja a veszteségeit, amik tovább nőnek mivel a hátramaradott 100%-os ellátásra lesz jogosult.

A hajdani *pályakezdő örököse(i) szempontjából* nézve pozitív kimenetet a második lehetőség (sárga vonal az ábrán) kínál, ez tekinthető a legjobb válasznak. Döntési lehetőségük következtében 75% helyett 100%-os hátramaradotti ellátásban részesülnek, ezzel a nyereség 25%-os juttatásnövekmény.

A hátramaradotti ellátás maximalizálása csak másodlagos tényező, mert mindenki a saját inaktív korú ellátásának a mértékében érdekelt.

A saját nyugdíj szempontjából a magasabb összegű kifizetések eléréséhez a visszalépés lehetősége csak a tagok alacsony hányadát érinti, így ezzel nem is érdemes számolni, továbbá racionális egyént feltételezve a megrokkolás sem lehet releváns cél a 25%-kal megnövelt Tb. „forrás” eléréséhez.

Az állam szempontjából vizsgálva az „új” vegyes rendszer következtében kialakuló jövedelemcsökkenés következtében az esetleges megnövekvő szociális ellátási igény valamint a visszalépések miatti járadéknövekmény

---

¹² 2012. december 31-ig, a Mpt. 123. §-a (6) bekezdésében foglalt rendelkezés alapján.

továbbá a negatív pénztári hozamok miatt a modell kimenete negatívnak tekinthető.

Az *egyensúlyi állapot* a nyereség maximalizálásával, illetve a veszteség minimalizálásával érhető el. Jól látszik a modellből, hogy a nyereség ésszerű maximalizálására nincs lehetőség, hiszen a magánnyugdíjpénztári befizetések növelése (magasabb bejelentett jövedelem) nem biztosít magasabb nyugdíjat, hiszen az a pénztári hozamoktól függ, amire a tag nem, vagy csak nagyon korlátozott mértékben tud hatni (befektetési portfóliók közötti választási lehetőség). Emiatt nem lehet más választása, mint a veszteség minimalizálása, amit úgy tud elérni, hogy ha a második pillérből a lehető legalacsonyabb járandóságot kapja, ezt pedig a befizetések alacsony mennyiségével érhető el. Ezáltal a mélyszegénységbe való süllyedés ellen kapható egyéb szociális juttatások révén összességében nagyobb jövedelem érhető el. Racionális egyént feltételezve a dominált stratégia (feltételezve, hogy senki nem akar megrokkanni, a nyugdíjkorhatár előtt meghalni) az a bejelentési kötelezettség alól való kibúvás következtében a veszteség minimalizálása (piros vonal az ábrán).

Nem zéróösszegű játékról van szó, hiszen az államnak nagyobbak lesznek a veszteségei¹³, mint a lakosoknak. Ez következik a visszalépések esetén realizált többletvesztésből, továbbá a lakosság mélyszegénységének elkerülése miatti többletkiadásokból adódik. Az államnak két lehetősége nyílik, egyrészt a rendszer megváltoztatása, másrészt a törvények (bejelentési kötelezettség) szigorúbb betartatás. Bármelyiket is választja továbbra is meg fog maradni a nyugdíj elméleti összegének 25%-os bizonytalansága, amit a második pillér okoz, hiszen az nem tartalmaz kiszámítható nyugdíjígéretet.

Konklúzióként megállapítható, hogy a jelenlegi nyugdíjrendszer alapján egy nem zéróösszegű játékkal találkozunk. A szereplők mindegyike vesztesnek tekinthető, de az állam a hátramaradotti ellátásnak következtében nagyobb veszteséget kénytelen elszenvedni.¹⁴

A második pillérben rejlő magas kockázat miatt nem lehet a lakosoknál a járulékfizetési fegyelmet növelni, a járadékmaximalizáló stratégia a befizetések minimalizálásával érhető el. A racionális egyén, jelenlegi modellösszetételre adható legjobb válaszából következik, hogy egy szürke foglalkoztatást támogató (ösztönző) nyugdíjrendszer a jelenlegi

---

¹³ Mivel az „állam” egy bürokratikus koordináló szerv, ezért döntéseinek következménye az állampolgárokon realizálódik, tehát jelen esetben az állam „vesztése” az, az állampolgárok jelenlegi és a jövőbeni generációjának a terheinek növekedésében realizálódik.

¹⁴ Jelen esetben eltekintek a veszteség finanszírozásául szolgáló államadósság hatásaitól.

rendszerösszetétel újragondolását, gyökeres átalakítását esetleges megszüntetésének a szükségességét veti fel.

V. A pénztárak megszüntetésének aggályai

V.1. „államosítás” mellett

Az esetleges pénztárak megszüntetése alkotmányos aggályokat hozhat felszínre, hiszen értelmezhető ez a tagok tulajdonának államosításával.

A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény 2-3.§-a rendelkezik a személyek vagyonhoz fűződő jogairól, továbbá elismeri az alkotmányban a tulajdonjoggal kapcsolatos valamennyi formáját.

Szabad birtoklás joga: a birtoklás csak korlátozottan érvényesül, hiszen a pénztári rendszerből nem lehet kilépni, a megtakarítás nem vehető ki.

Szabad rendelkezés joga: csak korlátozott rendelkezésről beszélhetünk, hiszen a befektetések struktúrája szabadon nem választható meg, továbbá a nyugdíjkorlátár betöltése után csak életjáradékra váltható át.

Szabad használat joga: a szabad rendelkezés jogának korlátozottságából következően, mivel csak bizonyos törvényi korlátok között rendelkezem felette, ezért a használhatóság is csak korlátozottnak tekinthető.

„A tulajdonjog valamennyi részjogosítványa fontos közérdekből, de méltányolható magánérdekből is korlátozható. A korlátozásnak azonban e jog tekintetében is alkotmányos cél által vezéreltnek és arányosnak kell lennie. Az országgyűlési biztosoknak gondosan kell mérlegelniük azokat a hatósági magatartásokat, amelyek a tulajdonjog korlátozását eredményezik”.

[OBH beszámoló (1999)]

A Magyar Köztársaság alkotmánya az 1949. évi XX. törvény 13. §¹⁵ alapján véleményem szerint a közérdekre (az ország érdeke) hivatkozva kisajátítható lehetne a magánnyugdíjpénztári vagyon. Cserébe harmadával nagyobb biztos és magasabb összegű nyugdíj illetve hátramaradotti ellátás, valamint a felszabaduló évi 500 mrd. Ft következtében bekövetkező nagyobb költségvetési mozgástérből származóan további előnyök várhatóak a teljes jelenlegi és jövőbeni generációkra nézve.

Államosításra példaként Argentína¹⁶ szolgál, ahol 2008-ban már lezajlott a folyamat.

V.2. „államosítás” ellen (esetleges káros hatások)

---

¹⁵ (1) A Magyar Köztársaság biztosítja a tulajdonhoz való jogot.

(2) Tulajdont kisajátítani csak kivételesen és közérdekből, törvényben szabályozott esetekben és módon, teljes, feltétlen és azonnali kártalanítás mellett lehet.

¹⁶ Költségvetés problémáira és a pénztárak rossz helyzetére hivatkoztak. Tanulmányként levonható, hogy a hirtelen válaszként kialakult pénz és tőkepiaci zuhanások gyorsan korrigáltak, és éves szinten nézve a régió többi tőzsdéjével azonos teljesítményt mutatott.

A hazai és nemzetközi pénzügyi intézmények piacellenesnek kiálthatják ki ezt a lépést, s ez ronthatja az ország kockázati felárát.

Egy másik fontos tényező az maga az érintett állampolgárok, akik a magánvagyonuk államosításaként értelmezhetik az intézkedést.

További kérdésként a Tb. rendszer fenntarthatósága merül fel, mint kockázati tényező.

Az állampapírpiacra bekövetkező piaci méret illetve likviditás csökkenés bizonyos piaci szereplők esetleges „kivonulását” eredményezheti.

VI. Összefoglalás

A hazánkéhoz hasonló magánnyugdíj pénztári rendszer megszüntetésén már Lengyelországban is elgondolkodtak¹⁷. Szlovákiában és Horvátországban egy bizonyos határidőn belül biztosították a visszalépés lehetőségét, és a pályakezdőknek nem kötelező a belépés. Romániában a magánnyugdíjpénztárakba fizetett járulékok előre eltervezett emelési ütemét elhalasztották.

Jól láthatjuk, hogy a rendszer nem csak nálunk „vérzik ezer sebből”, erre utal, hogy világszerte az ilyen nyugdíjrendszerek folyamatosan veszítenek térfelületükből. Egy mindenki számára tisztán átlátható és előre kiszámítható nyugdíjrendszerre lenne szükség, de ezzel még nem oldhatunk fel minden feszültséget, hiszen a nyugdíjrendszerektől független az időskori „jólét”, ugyanis az inaktívok csak az aktívok megtakarításait tudják elfogyasztani.

Irodalomjegyzék

Államadósság Kezelő Központ (2009): A nyugdíjpénztárak és állampapírpiac - tények és tévhitek, <http://www.portfolio.hu/cikkek.tdp?k=5&i=119876>, Letöltés ideje: 2009/08/18 - 08:00

Augusztinovics Mária, Gál Róbert Iván, Matits Ágnes, Máté Levente, Simonovits András, Stahl János (2002): A magyar nyugdíjrendszer az 1998-as reform előtt és után, Közgazdasági Szemle, XLIX. évf., 2002. június (473–517. o.)

Barta Judit (2000): A magyar nyugdíjrendszer reformja, különös tekintettel a rendszer második pillérét képező magánnyugdíj pénztárakra, PhD értekezés, Miskolc

Benczúr Péter (1999): A magyar nyugdíjrendszerben rejlő implicit államadósság-állomány változásának becslése, MNB Füzetek 1999/8

---

¹⁷ Túl drága a nyugdíjrendszer - Meg kéne nyenesni; <http://www.portfolio.hu/cikkek.tdp?k=5&i=131053&is=12010.04.04>.

- Czajlik István Dr.–Szalay György (2006): A magánnyugdíjpénztárak működése és szabályozása; MNB-tanulmányok 48.
- Erdős Mihály (2009): A PSZÁF feladatai, hatásköre a felügyelés és a fogyasztóvédelem területén, Stabilitás Nyugdíjpénztár konferencia, 2009. október 15.
- Ferge Zsuzsa (2000): Elszabaduló egyenlőtlenségek: Állam, kormányok, civilek - Budapest : Hilscher R. Szoc.pol. Egy: ELTE Szociológiai Int, 2000
- Holtzer Péter (2009): Beszélgetés Holtzer Péterrel a Nyugdíj- és Időskor Kerekasztal elnökével, Gazdasági Rádió, 2009. november 1. 19:00
- Jelentés A Nyugdíj és Időskor Kerekasztal 2007. március és 2009. november között végzett tevékenységéről: <http://nyugdij.magyarorszagholnap.hu/wiki/Jelent%C3%A9s>; Letöltés ideje: 2009.12.16. 20:52
- Kun János (2009): A tyúk nem tojik aranytojást- gondolatok a magánnyugdíjpénztárakról, Közgazdasági Tanács vándorgyűlés, Zalakaros 2009. szeptember 25.
- Mosolygó Zsuzsa (2009): A népességöregedés, a vagyonzsugorodási hipotézis és a világgazdasági válság, Közgazdasági szemle, LVI. évf., 2009. október (866—880. o.)
- Müller, Katharina (2000): A magyar nyugdíjreform politikai gazdaságtana: összehasonlító megközelítés. In: Körkép reform után: tanulmányok a nyugdíjrendszerről. Bp.: Közgazdasági Szemle Alapítvány, 2000.
- OBH Beszámoló (1999): Országgyűlési Biztosok Hivatala, Budapest; http://www.obh.hu/allam/1999/3_10.htm; Letöltés ideje: 2010.04.29; 01:23
- Orbán Gábor – Palotai Dániel (2005): A magyar nyugdíjrendszer fenntarthatósága, MNB Tanulmányok 40
- Orbán Gábor – Palotai Dániel (2006): Kihívások előtt a magyar nyugdíjrendszer, MNB Tanulmányok 55
- Orszag, Peter R. and Joseph Stiglitz (1999): Rethinking Pension Reform: Ten Myths About Social security Systems – The World Bank, Washington D.C.
- Réti János (1995): A nyugdíjreform néhány kiemelt kérdése, Közgazdasági Szemle, XLII. évf., 1995. 10. sz. (926-941. o.)
- Simonovits András (1998): Az új magyar nyugdíjrendszer és problémái, Közgazdasági Szemle, XLV. évf., 1998. július–augusztus (689–708. o.)
- Simonovits, András, (2002): "Hungarian Pension System: The Permanent Reform," Discussion Paper 61, Center for Intergenerational Studies, Institute of Economic Research, Hitotsubashi University

- Szarvas Ferenc (2009): A hazai nyugdíjpénztárak szerepe az állampapírpiacon, Stabilitás Pénztárszövetség Konferenciája; 2009. október 14.
- Urbán László Dr. (2007): A hatékony nyugdíjrendszer építőkövei „Koncentráció és globalizáció a pénzügyi piacok szereplőinek szemszögéből”, PSZAF X. Pénztár-konferencia 2007. november 20-21, Siófok